

Mateusz Gyurkovich*

Współczesne adaptacje barcelońskich zabytków z przełomu wieków XIX i XX

Modern adaptations of Barcelona monuments from the turn of the 19th and 20th century

Słowa kluczowe: adaptacja, rozbudowa, architektura przełomu wieków

Key words: adaptation, development, architecture at the turn of centuries

***

Rozwój urbanistyczny Barcelony¹ na przestrzeni ponad dwóch tysiącleci jej istnienia odzwierciedla historyczne okresy ekonomicznych i politycznych wznoszeń i upadków, podobnie jak ma to miejsce w wielu europejskich ośrodkach miejskich. Naturalnymi granicami założonego na nadmorskiej nizinie miasta pozostawały od wieków Morze Śródziemne, pasmo górskie Colserola oraz dwie rzeki – Llobregat i Besòs. W oparciu o nie poprowadzono także współczesne granice administracyjne, chociaż obecnie obszar zabudowany blisko pięciomilionowej metropolii już dawno przekroczył naturalne bariery geograficzne. Kontrolujące u schyłku średniowiecza niemal cały handel w zachodniej części basenu Morza Śródziemnego miasto podupadło po odkryciu Nowego Świata. Odkrycie Ameryki przez Krzysztofa Kolumba w 1492 roku przyczyniło się bowiem do wzrostu znaczenia portów atlantyckich – Kadyksu i Sewilli, które otrzymały monopol na handel z koloniami w Nowym Świecie. Środek ciężkości powstającego imperium hiszpańskiego przeniósł się na zachód. Hrabstwo Barcelony, wraz ze swoją stolicą, stało się na kilkadziesiąt lat mniej ważną, a zatem słabiej dofinansowaną prowincją.

Barcelona odrodziła się, na fali rewolucji przemysłowej, w wiekach XVIII i XIX². W roku 1833 miasto, pozostające wciąż w obrębie średniowiecznych murów, liczyło już 120 000 mieszkańców, czyli cztery razy więcej niż sto lat wcześniej. Gęstość zabudowy pociągała za sobą pogarszanie się warunków życia. Wzrost ekonomiczny umożliwił szereg inicjatyw miejskich, zmierzających do zmiany tej sytuacji. Pierwszą z nich było zlikwidowanie przyparafialnych cmentarzy i zamienienie ich w publiczne place, kolejną przebicie przez historyczną tkankę nowej osi urbanistycznej Ferran-Princesa, a następnie decyzja z 1854

***

Urban development of Barcelona¹ during more than two millennia of its existence reflects historical periods of economical and political ups and down, similarly to many other European urban centres. For centuries, natural borders of the city located on the seaside lowland have been delineated by the Mediterranean, the Colserola mountain range and two rivers – the Llobregat and the Besòs. They also constituted the basis for modern administrative borders, although at present the built-up area of the metropolis inhabited by almost five million has long crossed the natural geographical barriers. The city, which towards the end of the medieval period controlled almost all the trade in the western part of the Mediterranean, fell into decline after the discovery of the New World. The discovery of America by Christopher Columbus in 1492, contributed to increasing the importance of Atlantic ports – Cadiz and Seville, which were granted the monopoly for trading with the colonies in the New World. Thus the focal point of the rising Spanish Empire moved westwards. For a few hundred years the county of Barcelona together with its capital became a less important and therefore poorly financed province.

Barcelona was reborn on the tide of the industrial revolution in the 18th and 19th century². In 1833, the city, still enclosed within its medieval walls, was populated by 120 000 inhabitants i.e. four times as many as a hundred years earlier. Building density resulted in worsening living conditions. Economic growth allowed for several city initiatives intended to change that situation. The first was putting an end to parish churchyards and converting them into public squares, the next step was cutting a new urban axis Ferran-Princesa through the historic tissue, and then the decision to demolish the city walls in 1854³. Therefore,

* dr inż. arch. Mateusz Gyurkovich, Katedra Kształtowania Przestrzeni Komunikacyjnych, Instytut Projektowania Urbanistycznego, Wydział Architektury, Politechnika Krakowska.

* dr inż. arch. Mateusz Gyurkovich, Department of Developing Public Spaces, Institute of Urban Planning Design, Faculty of Architecture of Cracow University of Technology.

roku o likwidacji murów miejskich³. Od ponad stu pięćdziesięciu lat zatem pozostaje Barcelona w trakcie ciągłego procesu adaptacji, rewaloryzacji i rewitalizacji przestrzeni urbanistycznej, która ma na celu stworzenie optymalnych warunków życia i pracy mieszkańcom. Ukoronowaniem sukcesu ekonomicznego burżuazyjnego miasta w wymiarze przestrzennym było rozszerzenie – Eixample. Zrealizowano je w oparciu o zaaprobowany w 1859 roku projekt, którego autorem był Ildefonso Cerdà⁴. Ortogonalna siatka ulic, wyprzedzająca o kilkadziesiąt lat podobne rozwiązania w innych krajach europejskich, na zawsze zmieniła obraz miasta. Projekt Cerdy zakładał dziesięciokrotne w stosunku do istniejącego obszaru zurbanizowanego powiększenie powierzchni Barcelony, której granice miały stanowić naturalne przeszkody – wspomniane powyżej rzeki Llobregat i Besós oraz pasmo górskie Colserola.

Osnową dla struktury kwartałów stał się prosty schemat komunikacyjny, w którym zastosowano rozwiązania wyprzedzające o kilka dziesięcioleci swoją epokę. Oparta na systemie dwudziestometrowej szerokości ulic i położonych pomiędzy nimi kwadratowych bloków zabudowy (o boku długości 113 m) siatka ortogonalna stanowi podstawę struktury przestrzennej Eixample⁵. Dostosowana do nieregularności zastanego zainwestowania (w rejonach Sant Andreu, Sant Martí-Poblenou, Sants, Sarria, czy Gràcia), została ona połączona z istniejącą tkanką miejską Ciutat Vella za pomocą trzech przecinających ją, przebudowanych i poszerzonych ulic. Zaplanowane przez Cerde trzy osie, przecinające diagonalnie nową siatkę (Av. Diagonal, Av. Meridiana i Av. Paral·lel), zaburzają monotony, ortogonalny układ miasta, dając szansę na wykadrowanie ciekawych widoków oraz kreację interesujących dominant i przestrzeni publicznych o niecodziennych kształtach. Kręgosłupem założenia była i nadal pozostaje Gran Via des Cortes Catalanes, łącząca rzeki Llobregat i Besós, biegnąca z południowego zachodu na północny wschód, prostopadle do której poprowadzone zostały ulice łączące wybrzeże i góry⁶. Pomimo znacznej, bo średnio pięciokrotnej zmiany intensywności i gabarytów zabudowy w obrębie miejskich kwartałów, w stosunku do pierwotnie zakładanych, plan Ildefonsa Cerdy sprzed ponad stu pięćdziesięciu lat jest kontynuowany do dziś tam, gdzie na to pozwala istniejące zainwestowanie i warunki naturalne. To futurystyczne w swoim czasie założenie w dalszym ciągu przyczynia się do budowania klarowności kompozycji urbanistycznej dzisiejszej i przyszłej Barcelony. Wynikające z tego układu osie urbanistyczne wybiegają poza granice administracyjne Barcelony i są kontynuowane w ramach obszaru metropolitalnego.

Układ urbanistyczny Eixample, którego dzisiejszy kształt powstał przez wiele dziesięcioleci, utworzony jest ze zróżnicowanej typologicznie i stylistycznie tkanki architektonicznej. Bezsprzecznie, szczególne miejsce zajmują w nim obiekty powstałe w okresie szczególnej świetności i bogactwa miasta, który przypadła na przełom wieków XIX i XX. Wiele z nich to monumentalne obiekty publiczne, jak chociażby dwie areny do walk byków, powstałe na dwóch krańcach ówczesnego miasta, przypominające przez wiele dziesięcioleci o politycznej dominacji Hiszpanii nad katalońską stolicą. Pozostałe to unikalne w skali światowej pałace i kamienice bogatych Barcelończyków oraz relikty przemysłowego dziedzictwa miasta i okolic – fabryki czy osiedla robotnicze. Nie brakuje wśród nich także obiektów

for over one hundred fifty years Barcelona has constantly been undergoing the process of adaptation, revalorisation and revitalisation of its urban space which is to create optimum living and working conditions for its inhabitants. The crowning element of the economic success of the bourgeois city in the spatial dimension was its development – Eixample. It was realised on the basis of a project, approved in 1859, whose author was Ildefonso Cerdà. Orthogonal grid of the streets, which by a few decades outdistanced similar solutions in other European countries, altered the image of the city forever. According to Cerda's design, the area of Barcelona should be increased tenfold in relation to the already existing urbanized area, and the borders were to be the natural barriers – the above mentioned Llobregat and Besós rivers and the Colserola mountains range.

The background for the structure of quarters was a simple street network, in which the solutions used outdistanced their epoch by a couple of decades. Based on the system of twenty-meter-wide streets and square building plots located in-between (each side 113 m long), the orthogonal grid constituted the basis for the spatial structure of Eixample⁵. Adopted to the irregularities of the already existing investment (in the regions of Sant Andreu, Sant Martí – Poblenou, Sants, Sarria, or Gràcia), it was combined with the existing city tissue of Ciutat Vella by means of three redesigned and widened streets crossing it. The three axes designed by Cerda, diagonally crossing the new grid (Av. Diagonal, Av. Meridiana and Av. Paral·lel), disturb the monotonous, orthogonal layout of the city, thus offering an opportunity to open interesting views and to create interesting dominants and public spaces with unusual shapes. The backbone of the layout was and has since remained Gran Via des Cortes Catalanes, joining the Llobregat and the Besós rivers from the south-west to the north-east, with the streets joining the seashore and the mountains⁶ running perpendicularly to it. Despite a significant, five times on average, change in the intensity and size of building within the city quarters in comparison to the originally assumed, the plan of Ildefonso Cerda from over one hundred fifty years ago has been continued until today in places where the existing investment and natural conditions allow for it. This originally futuristic layout is still largely contributing to building up the clarity of urban composition of the present-day and future Barcelona. Urban axes resulting from such a layout run beyond the administrative limits of Barcelona and are continued within the city metropolitan area.

Eixample urban layout, whose present-day shape has been created in the course of decades, is built from typologically and stylistically varied architectonic tissue. Undoubtedly, a special place in it is held by objects erected during the period of outstanding glory and wealth of the city, which occurred at the turn of the 19th and 20th century. Many of those are monumental public utility buildings, such as e.g. the two arenas for bull-fighting built at the two ends of the contemporary city, and for many decades reminding about the political dominance of Spain over the Catalanian capital. The other are, unique in the world scale, palaces and tenement houses of wealthy Barcelonians and relics of the industrial heritage of the city and its surroundings – factories or working-class residential districts. There are also church objects, schools or hospitals⁷, which

sakralnych, szkół czy szpitali⁷, które mogły powstać dzięki mecenatowi zamożnych przemysłowców. Na przełomie wieków w mieście wykształcił się styl, będący lokalną odmianą secesji, określanej przez tamtejszych badaczy jako *modernista*⁸, którego głównymi, najwybitniejszymi przedstawicielami byli Lluís Domènech i Montaner, Josep Puig i Cadafalch oraz Antonio Gaudí. To właśnie ich dzieła, tworzone głównie w obszarze nowej wówczas struktury Eixample, budują niezapomniany klimat Barcelony, który pozostaje w pamięci odwiedzających miasto gości, ale także w świadomości jego mieszkańców⁹. Wiele z nich nie zachowało do dziś swych pierwotnych funkcji, inne poddano w ostatnich latach przekształceniom i rozbudowie. Umiejętna integracja współczesnej architektury z historycznym kontekstem jest przedmiotem zainteresowań wielu badaczy i teoretyków oraz projektantów działających na polu architektury i urbanistyki. Zwłaszcza w zwartych metropoliach europejskich, takich jak Barcelona, problematyka ta wydaje się szczególnie ciekawa, wobec dużej ilości dziedzictwa kulturowego wymagającego ochrony, zgromadzonego na stosunkowo niewielkim obszarze. W niniejszym artykule autor postara się przedstawić kilka najbardziej udanych barcelońskich realizacji tego typu, których autorami są zarówno doskonale *wyczuwający* kontekst miejsca lokalni twórcy, jak i wielkie gwiazdy światowej sceny architektonicznej.

Plaza d'Espanya to jeden z najważniejszych punktów węzłowych dzisiejszej Barcelony. Usytuowany na zachodniej krawędzi siatki Eixample, u stóp wzgórza Monjuïc plac co kilka dziesięcioleci przechodził transformacje. Działo się tak ze względu na organizowane w tej części miasta imprezy globalne, o dużym znaczeniu dla prestiżu i rozwoju katalońskiej stolicy¹⁰, czy też zmianę sposobu użytkowania otaczających go terenów, w wyniku normalnej dla wszystkich miast ewolucji i wymiany struktury funkcjonalno-przestrzennej. Przewidziany już w planie Cerdy jako ważny węzeł komunikacyjny, w oparciu o późniejszą koncepcję, której autorem był Puig i Cadafalch¹¹, stał się także początkiem reprezentacyjnej osi zakończonej usytuowanym na wzgórzu Pałacem Narodowym¹². Na północno-wschodnim narożniku placu wznosiła się charakterystyczna dziewiętnastowieczna arena do korridy, używana aż do późnych lat siedemdziesiątych ubiegłego wieku, utrzymana w stylu neomauretańskim¹³.

Przez wiele dziesięcioleci, które minęły od ostatniej walki byków, popadła ona w ruinę. Jednak ze względu na ogromną rolę symboliczną, jaką budynek ten odgrywał w mieście przez okres niemal stu lat, władze zdecydowały, że jego charakterystyczne fasady nie powinny zostać zburzone. Ostatecznie, po jedenastu latach prac projektowych, konserwatorskich i budowlanych, w miejscu dawnej areny do korridy otwarto wielofunkcyjne centrum rozrywkowo-handlowe *Las Arenas*¹⁴. Pod względem konserwatorskim projekt ten jest jedną z najciekawszych realizacji ostatnich lat. Historyczną, ceglana fasadę zachowano, odcinając ją od fundamentów, konserwując i osadzając na nowej, żelbetowej, arkadowej podbudowie. Tym samym podniesiono ją o jedną kondygnację od dołu, dodając także kilka nowych poziomów od góry. Uzupełniona została o niewielką rozbudowę od strony północno-wschodniej oraz ażurową wieżę z windami prowadzącymi z poziomu ulicy na umieszczony na ostatniej kondygnacji ogromny, panoramiczny taras¹⁵ od strony Plaza d'Espanya. Stanowi on największą atrakcję *Las Arenas*, oferując półpubliczną przestrzeń wzniesioną

were erected owing to the patronage of affluent industrialists. At the turn of the centuries, in the city there formed a style which was a local version of secession, defined by contemporary researchers as *modernista*⁸ whose main and most outstanding representatives were Lluís Domènech i Montaner, Josep Puig i Cadafalch and Antonio Gaudí. It is their work, created primarily in the area of the then new structure of Eixample, which builds up the unforgettable climate of Barcelona and is stuck in the memory of guests visiting the city, as well as in the consciousness of its residents⁹. Many of those works have lost their original function, while others have recently been converted or extended. A skilful integration of contemporary architecture with historical context has been of interest to numerous scientists, theoreticians and designers operating in the field of architecture and urban planning. In case of compact European metropolises, such as Barcelona, the issue seems particularly fascinating in view of an enormous amount of cultural heritage requiring protection located in a relatively small area. In this article the author has tried to present a few most successful realisations of this type in Barcelona, whose authors are both local artists perfectly *sensing* the local context, and celebrities of world architecture.

Plaça d'Espanya is one of the most significant interchange points in present-day Barcelona. Located on the western edge of the Eixample grid, at the foot of Monjuïc hill, the square was transformed every few decades either because of global events, of immense significance to the prestige and development of the Catalan capital¹⁰, organised in this part of the city, or because of the change in the way of utilising the surrounding areas resulting from the evolution and exchange of functional – spatial structure, typical for all cities. Already anticipated in Cerda's plan as an important traffic junction, on the basis of a later concept the author of which was Puig i Cadafalch¹¹, it became the beginning of the formal axis ending at the National Palace¹² located on a hill. In the north-east corner of the square there was a characteristic nineteenth-century bullring for corrida, used until the late 1970s, built in the neo-Mauretanian style¹³.

For many decades which have passed since the last bull fight it has fallen into decay. However, because of the enormous symbolic role the building used to play in the city during the period of almost one hundred years, the authorities decided that its characteristic facades should not be demolished. Eventually, after eleven years of project, conservation and construction work, a multi-function entertainment and shopping centre *Las Arenas*¹⁴ was opened on the site of the former bullring. From a conservator's viewpoint, the project is one of the most interesting realisations recently. The historical brick facade has been preserved, by cutting it off from its foundations, conserving and setting on a new arcaded reinforced concrete substructure. Thus it was raised one floor at the bottom, and several new levels were added at the top. It was completed with a small extension on the north-east side, and an openwork tower with lifts running from the street level to the enormous, panoramic terrace¹⁵ located on the top floor on the side of Plaza d'Espanya. It constitutes the greatest attraction of *Las Arenas*, offering semi-public space raised six floors above street level which allows its users to make new unique spatial relations with the city¹⁶. The attention

Ryc. 1. Widok ogólny Las Arenas od strony Plaça d'Espanya, fot. autor
 Fig. 1. General view of Las Arenas from the side of Plaça d'Espanya – photo by author

Ryc. 2. Las Arenas – w głębi widoczna dobudowana część biurowa, fot. autor
 Fig. 2. Las Arenas – added office section visible at the back – photo by author

Ryc. 3. Widok na Las Arenas z głównej osi dawnych terenów wystawowych – Av. Reina Maria Cristina, fot. autor
 Fig. 3. View of Las Arenas from the main axis of the former exhibition grounds – Av. Reina Maria Cristina – photo by author

Ryc. 4, 5. Integracja detali współczesnych i historycznych w obiekcie Las Arenas, fot. autor
 Fig. 4, 5. Integration of modern and historical details in the Las Arenas building – photo by author

Ryc. 6. Widok ogólny Caixa Forum (dawnej fabryki Casaramona) z przeciwnej strony ulicy, spod pawilonu niemieckiego Miesa van der Rohe, fot. autor
 Fig. 6. General view of Caixa Forum (the former Casaramon factory) from the opposite side of the street, from the German pavillion by Mies van der Rohe – photo by author

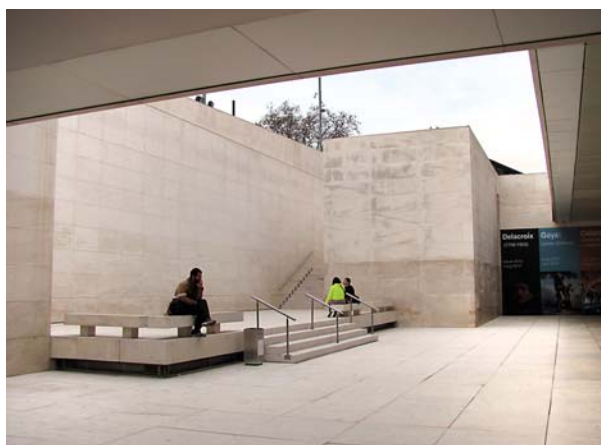
Ryc. 7. Caixa Forum – widok od południowego zachodu, fot. autor
 Fig. 7. Caixa Forum – view from the south-west – photo by author

sześć kondygnacji ponad poziom ulicy, co pozwala jej użytkownikom na nawiązanie nowych, niespotykanych relacji przestrzennych z miastem¹⁶. Niezwykle wyrazista jest w projekcie dbałość o wyeksponowanie odrestaurowanych, historycznych detali elewacji. Odsunięcie nowych ścian budynku w głąb, przy jednoczesnym utrzymaniu ich w neutralnej kolorystyce szarości, pozwoliło na lepsze wyeksponowanie ceglanych wątków dawnej areny. Wzbogacenia o charakterystyczne dla twórczości Rogersa kolorowe elementy strukturalne i instalacyjne, utrzymane w stylistyce *high-tech*, niemalże idealnie okrągła w rzucie bryła pozostaje ważnym symbolem przestrzennym w skali miasta. Obiekt, wyposażony w garaże podziemne i połączenie ze stacją metra, zajmuje cały typowy dla siatki Eixample kwartał zabudowy. Jego długo oczekiwana realizacja ożywiła bezsprzecznie północną stronę Placu d’Espanya i przyczyniła się do wprowadzenia nowych, atrakcyjnych funkcji do wnętrza zaniedbanej, historycznej budowli.

Tereny dawnej Wystawy Światowej położone u stóp wzgórza Montjuïc, które były wykorzystywane także podczas Olimpiady w 1992 roku, to obecnie wielofunkcyjne hale¹⁷, w których organizowane są przeróżne targi, koncerty i imprezy sportowe. Za nimi kryje się starsza struktura miasta, w której wyróżniają się dawne zabudowania przemysłowe

paid to emphasising restored historic details of the elevation is clearly visible in the project. Moving new walls deeper inside the building, while simultaneously maintaining their neutral gray colour palette, allowed for better emphasising the brick bond of the former bullring. This bulk, almost ideally circular in its plan, to which colourful structural and installation elements kept in the high-tech stylistics and so characteristic for designs by Rogers were added, remains an important spatial symbol on the city scale. The object, equipped with underground garages and a connection to the underground train station, occupies the whole building quarter typical for the Eixample grid. Its long awaited realisation undoubtedly enlivened the north side of Plaça d’Espanya and contributed to the introduction of new, attractive functions into a derelict historical building.

The area of the former World Exhibition located at the foot of Montjuïc hill, which was also used during the

► Ryc. 8. Caixa Forum – ogólnodostępny taras na dachu, fot. autor
Fig. 8. Caixa Forum – public terrace on the roof – photo by author

◀ Ryc. 9. Caixa Forum – zagłębiony dziedziniec wejściowy – atrium, fot. autor
Fig. 9. Caixa Forum – sunken entrance courtyard – atrium – photo by author

Ryc. 10. Caixa Forum – widok na zagłębiony dziedziniec wejściowy od południowego zachodu, fot. autor
Fig. 10. Caixa Forum – view of the sunken entrance courtyard from the south-west – photo by author

Ryc. 11. Caixa Forum – przekrycie schodów ruchomych w zewnętrznej strefie wejściowej, fot. autor
Fig. 11. Caixa Forum – roof covering of the escalators in the outer entrance zone – photo by author

we Zakładów Tekstylnych Casimir Casaramona¹⁸. Zajmują one cały, dość duży kwartał zabudowy, pomiędzy Carrer de Mèxic, Carrer dels Gimbenat, Carrer dels Morabos oraz okrążającą wzgórze Montjuïc, Avinguda dels Marquès de Comillas. Po drugiej stronie ulicy znajduje się zrekonstruowany¹⁹ pawilon niemiecki, wg proj. L. Miesa van der Rohe z 1929 roku – uznawany za jedno z czołowych dzieł stylu międzynarodowego. Przypominająca bajkowy pałac, zwieńczona dwoma dekoracyjnymi wieżami, pełniącymi w swoim czasie funkcje wieży ciśnień i wieży zegarowej, fabryka – podobnie jak duża część dziedzictwa poprzemysłowego na terenie miasta – zmieniła swoją funkcję. Obecnie jest to Centrum Kultury Caixaforum, zarządzane, jak wiele instytucji o tej samej nazwie rozsianych na obszarze całej Hiszpanii, przez Fundació La Caixa²⁰. Autorami współczesnej adaptacji są Arata Isozaki i Roberto Luna²¹.

Zbudowany szybko, bo w ciągu zaledwie dwóch lat (1909-11) zespół, usytuowany wówczas poza miastem, miał zastąpić starą fabrykę, którą strawił pożar. Prosty i funkcjonalny układ trzech budynków podzielonych dwoma wewnętrznymi uliczkami otoczony został wspólnym, wysokim murem. Przekrycia dużych hal, stworzone z ceglanych półkolebek, są podtrzymywane przez stalowe elementy konstrukcyjne, co pozwoliło na pozostawienie dużych okien perforujących elewacje. Tradycyjne katalońskie, niemal płaskie dachy, zbudowane z cegieł i wsparte na sklepieniach, są i dzisiaj dostępne przez klatki schodowe, umieszczone w czterech wyższych narożnikach zespołu. Niezależnie od tego można się na nie dostać także przez wspomniane wieże²². Puig i Cadafalch, używając prostych środków wyrazu, stworzył niezwykle atrakcyjną i dekoracyjną architekturę zewnętrzną zespołu. Ceglane detale podkreślają i odzwierciedlają, tak jak to było w gotyckich budowlach, układ konstrukcyjny budynków. Niekiedy wzbogacono je o elementy z kutego żelaza – jak chociażby ażurowe zwieńczenie jednej z wież. Kolorowe, glazurowane płytki ceramiczne, użyte przede wszystkim w zwieńczeniu drugiej wieży, a także przy głównych wejściach do obiektu, dopełniają wyrazu architektonicznego zespołu Casaramona, sytuując go w lokalnej tradycji katalońskiej i odzwierciedlając ducha epoki.

Współczesna interwencja Isozaki i Luni to przede wszystkim stworzenie nowego, monumentalnego wejścia do budynku i towarzyszącej mu strefy wejściowej, które odpowiadają potrzebom obecnej funkcji. Poza tym zajęli się oni oczywiście niezbędną adaptacją pofabrycznych wnętrz na sale wystawowe, audytorium, księgarnię i pozostałe, konieczne do obsługi dużego, wielofunkcyjnego centrum kultury pomieszczenia. Nowe wejście do zespołu zostało zaprojektowane na poziomie –1, a dotychczas istniejące wejścia z poziomu ulicy zostały zachowane i służą jako wejścia dodatkowe, serwisowe lub przeznaczone dla pracowników. W tym celu na placu przed budynkiem, od strony Avinguda dels Marquès de Comillas, powstała nowa struktura o zgeometryzowanych formach, odsunięta o kilka metrów od historycznej elewacji fabryki. Zagłębiające się do poziomu podziemia, otwarte atrium na rzucie wydłużonego prostokąta o proporcjach 1 do 4, wznosi się jedynie na wysokość balustrady ponad poziom chodnika. Dzięki temu zabiegowi zabytkowa elewacja postrzegana może być w niemal nienaruszonej formie, a jej dominanty nie utraciły na znaczeniu. Jedynym wyższym elementem

Olympics in 1992, is currently occupied by multi-function halls¹⁷ in which various fairs, concerts and sports events are organised. Behind them the older city structure lies hidden, in which the most outstanding are the former industrial buildings of the Textile Factory of Casimir Casaramon¹⁸. They occupy a whole, relatively large building quarter, between Carrer de Mèxic, Carrer dels Gimbenat, Carrer dels Morabos and Avinguda dels Marquès de Comillas skirting the Montjuïc hill. On the other side of the street the reconstructed¹⁹ German pavillion is located, built according to the project by L. Mies van der Rohe from 1929 – and regarded as one of the leading masterpieces of the international style. Resembling a fairy-tale palace and topped with two ornamental towers which, in their time, served as the water tower and the clock tower, the factory – just like a major part of the post-industrial heritage in the city area – changed its function. At present it is the Caixaforum Culture Centre which, like many other institutions of that name scattered all over Spain, is managed by the Fundació La Caixa²⁰. The authors of the modern-day adaptation are Arata Isozaki and Roberto Luna²¹.

Built quickly, only within two years (1909-11) and located then outside the city, the complex was to replace the former factory which had been consumed by fire. A simple and functional arrangement of three buildings separated by two inner lanes was surrounded by a common tall wall. Roof coverings of the large halls, made from brick półkolebek, are supported by steel construction elements, which allowed for leaving large windows perforating the elevations. Traditional, Catalanian almost flat roofs, built from brick and supported on vaultings, are also accessible today by means of staircases located in the four taller corners of the complex. They can also be accessed independently through the above mentioned towers²². By applying simple means of expression, Puig i Cadafalch created very attractive and decorative external architecture of the complex. Brick details emphasise and reflect the construction layout of the buildings, like it was done in Gothic buildings. Sometimes elements made from wrought iron were added – like the openwork finial on one of the towers. Colourful, glazed ceramic tiles, used mainly for the finial of the other tower, and for the main entrances to the object, complete the architectonic expression of the Casaramon complex, setting it within the local Catalanian tradition and reflecting the spirit of the times.

The modern intervention by Isozaki and Luna primarily involved creating a new, monumental entrance to the building and accompanying entrance zone, which meet the requirements of its present function. Moreover, they naturally tackled the issue of indispensable adaptation of post-industrial interiors into exhibition rooms, auditoria, bookshops and other rooms necessary in such a large, multi-function cultural centre to function properly. The new entrance to the complex was designed at the –1 level, and the previously existing entrances from the street level have been preserved and serve additional, service or staff entrances. For this purpose on the square in front of the building, on the side of Avinguda dels Marquès de Comillas, a new structure was erected, geometrical in form and removed by a few meters from the historical elevation of the factory. Sunk to the basement level, the open atrium on the plan of an elongated rectangle, with proportions 1 to 4,

do danym do starej struktury jest delikatne przekrycie prowadzących na niższy poziom schodów ruchomych i wind, przypominające stalowe, zdekonstruowane drzewo, którego koronę stanowi szklana, przezroczysta tafla. W sposób oczywisty nawiązuje do drzew rosnących po przeciwnej stronie ulicy. Poza tym do atrium można dostać się z każdej strony otwartymi schodami, o zróżnicowanych szerokościach biegów. W kontraście do brązowej cegły, z której zbudowano fabrykę Casaramona, ściany, schody i posadzki atrium wykończono kremowymi płytami kamiennymi. Delikatne, niemal niewidoczne detale ze szkła i stali, związane z balustradami, oświetleniem i innymi elementami małej architektury, dopełniają całości kompozycji tego mikrownętrza urbanistycznego. Zostało ono zaplanowane jako współczesny labirynt, w którym jedne z możliwych do wybrania dróg do celu są prostsze i bardziej oczywiste od pozostałych. W miarę zbliżania się do wejścia, zaprojektowanego jako prosta, szklana ściana, którą można otworzyć w całości lub w części, przestrzeń się poszerza, a przegrody znikają, tworząc główną, otwartą część atrium. Wnętrza zostały utrzymane w minimalistycznej estetyce, a białe ściany ułatwiają ekspozycję i aranżację przestrzeni w zależności od potrzeb. Delikatna, niezwykle elegancka adaptacja zespołu dawnej fabryki tekstylnej nie zaburza zastanej struktury architektonicznej, eksponując jej największe wartości i zarazem wzbogacając o nowe.

Tak jak Casa Batlló czy La Pedrera Gaudiego, Pałac Muzyki Katalońskiej, którego autorem był Lluís Domènech i Montaner²³, uznawany jest za jeden z symboli Barcelony. Zarazem jest to jedno z czołowych arcydzieł katalońskiej odmiany secesji – *modernista*. W przeciwieństwie do omówionych powyżej budowli, wznosi się on w obrębie murów starego miasta – Ciutat Vella, w jego północno-wschodniej części. Budowa Pałacu, jako siedziby powstałego w roku 1891 narodowego chóru i orkiestry Orfeó Català, związana była z przebicciem przez historyczną tkanę miejską nowej ulicy Via Laietana²⁵, w której powstanie zaangażowany był między innymi Domènech i Montaner. Obiekt znajduje się właściwie przy skrzyżowaniu dwóch wąskich uliczek, w odległości jednego bloku zabudowy na wschód od wspomnianej arterii, ale jest z niej widoczny, dzięki delikatnemu skróceniu ulicy. Elewacje są niezwykle bogato dekorowane, zarówno płaskorzeźbami i rzeźbami o motywach figuralnych i roślinnych, jak i elementami architektonicznymi, z których część została wyłożona kolorowymi, glazurowanymi płytkami ceramicznymi, dla których tłem pozostaje ceglana fasada o skomplikowanych nikielach, dekoracyjnych wątkach. Dopełnienie stanowią kute, dekoracyjne elementy żelazne oraz witrażowe okna. Charakterystyczne balkony na pierwszym piętrze, ozdobione dwoma rzędami dekorowanych kolorowymi mozaikami kolumn, stanowią naturalne poszerzenie foyer. Unikalny wystrój wnętrz, a zwłaszcza znajdującej się na pierwszym piętrze głównej sali koncertowej, z monumentalnym, witrażowym plafonem, także przyczynił się do unieśmiertelnienia obiektu i umieszczenia go w kanonie historii architektury i sztuki, a także wpisania go na listę Światowego Dziedzictwa UNESCO.

W ciągu ostatniego ćwierćwiecza przeprowadzono szeroko zakrojony program modernizacji i odnowy Palau de la Música Catalana, który rozwijany był wielopłaszczyznowo²⁶. Pod względem artystycznym odnowiono chór Orfeó Català, stworzono Chór Kameralny Palau de

riser only to the height of the balustrade above the level of the pavement. Due to that, the historical elevation can be perceived in its almost intact form, and its dominant points lost none of their significance. The only taller element added to the old structure is delicate roof covering over the lift and escalators leading to the lower level, resembling a steel de-constructed tree the crown of which is made up of a transparent glass sheet. In an obvious way it alludes to trees growing on the opposite side of the street. Moreover, the atrium can be reached from each side by means of open staircases with varying length of flights. In contrast to the brown brick used to build the factory of Casaramon, walls, stairs and floors in the atrium were finished in creamy flagstones. Delicate, almost invisible details from steel and glass, connected with the balustrades, lighting and other architectural elements, complete the composition of this urban micro-interior. It was planned as a modern labyrinth, in which some of the possible ways leading to a chosen destination are simpler and more obvious than others. While approaching the entrance, designed as a simple glass wall which can be fully or partially open, the space is widened and division walls disappear, thus creating the main open section of the atrium. Interiors have kept their minimalist esthetics, and white walls facilitate exposing and arranging the space depending on the need. Delicate, extremely elegant adaptation of the former textile factory complex did not disturb the previously existing architectonic structure, but emphasized its greatest values and added new ones at the same time.

In the same way as Casa Batlló or La Pedrera by Gaudi, the Palace of Catalanian Music, whose author was Lluís Domènech i Montaner²³, is regarded as one of the landmarks of Barcelona. At the same time, it is one of the leading masterpieces of Catalanian version of secession known as – *modernista*. In contrast to the above described buildings, it was erected within the walls of the old town – Ciutat Vella, in its north-eastern part. Construction of the Palace as the seat of the national choir and orchestra Orfeó Català created in 1891, resulted in cutting out a new street in the historical city tissue, Via Laietana²⁵, in the creation of which participated Domènech i Montaner. The object is located almost at the crossing of two narrow lanes, at the distance of one building block eastwards from the above mentioned artery, but is clearly visible from it due to a slight bending of the street. Elevations are extremely richly decorated, both with reliefs and sculptures with figurative and plant motifs, as well as architectonic elements some of which were inlaid with colourful glazed ceramic tiles for which the background was provided by the brick facade with sometimes quite complicated, decorative bonds. It is completed by ornamental wrought iron elements and stained glass windows. Characteristic balconies on the first floor, decorated with two rows of columns ornamented with colourful mosaics, constitute a natural extension of the foyer. Unique interior decoration, and particularly of the main concert hall located on the first floor, with its monumental stained glass plafond, also contributed to immortalising the object and listing it among the canon of history of architecture and art, as well as placing it on the UNESCO World Heritage list.

During the last twenty five years, an extensive program of modernisation and renovation of the Palau de la Música

la Música Catalana w 1990 roku oraz szkołę chóru Orfeo Català w 1999 roku. Równolegle należało stworzyć nowe przestrzenie użytkowe dla tych wszystkich funkcji. W ramach partnerstwa publiczno-prywatnego i powstałego w 1993 roku konsorcjum zarządzającego instytucją udało się te przedsięwzięcia zrealizować. W zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego przeprowadzono dwuetapowe prace konserwatorskie i adaptacyjne w celu dostosowania Pałacu do współczesnych potrzeb funkcjonalnych oraz jego rozbudowy²⁷.

W pierwszym etapie, od strony południowo-zachodniej dobudowano sześciokondygnacyjne, wąskie skrzydło (określane przez krytyków jako *wieża*, chociaż nie jest ono wyższe od istniejącej wcześniej bryły), mieszczące garderoby artystów, a także bibliotekę i archiwum. Kształt utworzonego południowo-zachodniego narożnika jest odbiciem historycznego narożnika południowo-wschodniego. Zamiast bogatej, figuralnej dekoracji rzeźbiarskiej, Tusquets zdecydował się na delikatniejszy, ale również dużo bardziej intrygujący i wymagający od widza więcej uwagi zabieg dekoracyjny. Otóż, poprzez zastosowanie niejednorodnej faktury cegieł, pokrył cały, zaokrąglony narożnik przepłatającymi się i nakładającymi się na siebie liniami, które jedynie oświetlone pod odpowiednim kątem tworzą skomplikowane wzory na gładkiej z pozoru elewacji. Drugi etap działań projektowych, nazwany „Pałac w XXI wieku”, przyniósł znaczną rozbudowę obiektu od strony północno-zachodniej. W dniu 22 kwietnia 2004 roku otwarto nowe skrzydło z salą koncertową – Palau Petit oraz częściowo wymknięty Plac del Palau z niewielkim amfiteatrem. Architektura nowych części Pałacu nawiązuje materiałowo do obiektu istniejącego i wcześniejszej interwencji. Pomimo że trudno nazwać ją minimalistyczną, operuje niezwykle współczesnym detalem, który wyraźnie różni się od zabytkowej substancji historycznego obiektu. Balkony w zachodniej elewacji zostały zabezpieczone na całej wysokości przezroczystą, szklaną ścianą osłonową o nowoczesnej, niemal niewidocznej konstrukcji, podczas gdy główna, południowa elewacja pozostała niezmieniona. Doskonały detal małej architektury nowo powstałego placu²⁸ sprawia, że jest to miejsce niezwykle przyjazne. Nowo wprowadzone funkcje wzbogaciły jego ofertę. Palau de la Música Catalana, pełen światła i koloru, jest również dzisiaj, tak jak i przed stu laty, mimo niewielkich rozmiarów, jednym z ważniejszych centrów życia kulturalnego i społecznego Barcelony.

Przedstawione powyżej przykłady to zaledwie wycinek szerokiego wachlarza współczesnych adaptacji i interwencji architektoniczno-konserwatorskich, do jakich dochodzi we wciąż dynamicznie rozwijającej się Barcelonie. Wszystkie trzy to znaczące budowle w mieście, czy to dzięki swojej historycznej funkcji (jak arena do korridy), czy to dzięki wartościom architektonicznym i osobie twórcy pierwotnej struktury (jak w przypadku fabryki Casaramona). Niektóre z nich łączą w sobie wszystkie spośród powyżej wspomnianych wartości (jak Palau de la Música Catalana), dlatego udane i zakończone sukcesem projekty ich adaptacji wydają się przykładami niezwykle ciekawymi z punktu widzenia rozwoju praktyki architektoniczno-konserwatorskiej, także w Polsce. Autorzy współcześnie powstających projektów w rozmaity sposób podchodzą do zastanego dziedzictwa historycznego. Omówione w artykule dzieła pokazują, że

Catalana was carried out, which was developed on multiple planes²⁶. As far as its artistic aspect was concerned, the choir of Orfeo Català was renewed, the Chamber Choir of Palau de la Música Catalana was established in 1990, and a school for the Orfeo Català choir in 1999. Simultaneously, it was necessary to create new utility rooms for all those functions. Within the framework of a public-private partnership and the consortium created in 1993 to manage the institution, it was possible to realise those enterprises. Concerning the issue of protecting cultural heritage, two-stage conservation and adaptation work was conducted in order to adapt the Palace to the modern functional needs and its new extended version²⁷.

During the first stage, a six-floor narrow wing was added on the south-west side (nicknamed *the tower* by the critics, although it is not higher than the previously existing bulk), which houses dressing rooms for artists, and a library and archive. The shape of the created south – western corner is a reflection of the historical south – eastern corner. Instead of the lavish, figurative ornamental sculptures, Tusquets decided to apply a more delicate decorative technique, but also much more intriguing and demanding more attention on the part of the viewer. By using varying texture of bricks, he covered the whole rounded corner with interweaving and overlapping lines which, only illuminated at an appropriate angle, create complicated patterns on the seemingly smooth elevation. The second stage of the project work, called “Palace in the 21st century”, brought about significant additions to the object on the north-west side. On April 22, 2004, a new wing with the concert hall was opened – Palau Petit, and a partially enclosed Plac del Palau with a small amphitheatre. As far as materials are concerned, architecture of the new sections of the Palace alludes to the existing object and the previous intervention. Although it cannot be called minimalist, it operates unusually modern detail which differs clearly from the historical substance of the object. Balconies in the western elevation have been secured along their full height with a transparent glass screen with modern, almost invisible construction, while the main – south – elevation remained unchanged. Perfect architectonic details of the newly created square²⁸ have turned it into an unusually friendly space, while newly introduced functions have enriched its offer. Today, despite its small size, Palau de la Música Catalana, full of light and colour, is still one of the most important centres of cultural and social life in Barcelona, like it used to be a hundred years ago.

The examples presented above are merely a sample from a wide range of modern adaptations and architectonic-conservation interventions taking place in still dynamically developing Barcelona. All the three objects are buildings of some significance in the city, either owing to their historical function (as the bullring), or to their architectonic values and the creator of the original structure (as in the case of the Casaramon factory). Some of them combine all of the above mentioned features (as does Palau de la Música Catalana), therefore successfully completed projects of their adaptation seem to be extremely interesting examples from the perspective of development of architectonic-conservation practice, also in Poland. Authors of currently realised projects approach the issue of the previously existing historical heritage in a variety of ways. The masterpieces described in

Ryc. 12. Palau de la Música Catalana – widok elewacji frontowej, fot. K. Dudzic-Gyurkovich
 Fig. 12. Palau de la Música Catalana – view of the front elevation – photo by K. Dudzic-Gyurkovich

Ryc. 13. Palau de la Música Catalana – detal elewacji frontowej, fot. K. Dudzic-Gyurkovich
 Fig. 13. Palau de la Música Catalana – detail of the front elevation – photo by K. Dudzic-Gyurkovich

Ryc. 14. Palau de la Música Catalana – II etap rozbudowy widoczny od strony Via Laietana, fot. autor
 Fig. 14. Palau de la Música Catalana – 2nd stage of expansion visible from the side of Via Laietana – photo by author

Ryc. 15. Palau de la Música Catalana – nowy plac, w głębi I faza rozbudowy, fot. autor
 Fig. 15. Palau de la Música Catalana – new square, at the back 1st stage of extension – photo by author

► Ryc. 16. Palau de la Música Catalana – wnętrze głównej sali koncertowej, źródło: www.palaumusica.org
 Fig. 16. Palau de la Música Catalana – interior of the main concert hall – source – www.palaumusica.org

► Ryc. 17. Palau de la Música Catalana – nowy plac, w głębi II faza rozbudowy, fot. K. Dudzic-Gyurkovich
 Fig. 17. Palau de la Música Catalana – new square, at the back 2nd stage of extension – photo by K. Dudzic-Gyurkovich

◄ Ryc. 18. Palau de la Música Catalana – detal elewacji nowej części budynku, fot. K. Dudzic-Gyurkovich
 Fig. 18. Palau de la Música Catalana – detail of elevation of the new section of the building – photo by K. Dudzic-Gyurkovich

zarówno lokalni twórcy, jak i gwiazdy światowej architektury potrafią uszanować zastaną tożsamość miejsca i wydobyć w swoich realizacjach najbardziej wartościowe elementy historycznych budowli. Z pewnością pomocne jest w tym wypadku doskonale działające w Barcelonie planowanie urbanistyczne, obejmujące także niezwykle szczegółowe plany ochrony zastanego dziedzictwa architektonicznego²⁹.

the article indicate that both local artists and world famous architects can respect the existing identity of the site and emphasise the most valuable elements of historical buildings in their realisations. Urban planning, so perfectly operating in Barcelona, which also includes extremely detailed plans for protecting the previously existing architectonic heritage²⁹ is certainly helpful in this case, too.

Literatura

- [1] Alberch R. (ed.), *Els Barris de Barcelona*, vol. 1-4, Ajuntament de Barcelona/Enciclopèdia Catalana, Barcelona 1999.
- [2] Benevolo L., *Miasto w dziejach Europy*, Wydawnictwo Krag – Oficyna Wydawnicza Volumen, Warszawa 1995.
- [3] Clos O., Miquel A., de Solà-Morales C., Cadaval E. (ed.), *Barcelona, Transformación. Planes y Proyectos*, Ajuntament de Barcelona, Barcelona 2008.
- [4] Costa G., *Barcelona 1992-2004*, GG, Barcelona 2004.
- [5] Gausa M., Cervelló M., Plà M., *Barcelona: A Guide to its Modern Architecture 1860-2002*, ACTAR, Barcelona 2002.
- [6] Gaventa S., *New Public Spaces*, CABESPACE – Mitchell Beazley, London 2006.
- [7] Ghirardo D., *Architektura po modernizmie*, Wyd. VIA, Wrocław – Toruń 1999.
- [8] Gyurkovich M., *Współczesne muzeum w strukturze miasta*, Monografia 350, Wyd. PK, Kraków 2007.
- [9] Gyurkovich M., *Wybrane przykłady rewitalizacji obszarów zdegradowanych Barcelony*, [w:] *Przyszłość miasta – miasto przyszłości*, Czasopismo Techniczne, Seria A, z. 1-A/1/2012 (rok 109), Wyd. PK, Kraków 2012.
- [10] Gyurkovich M., *22@Barcelona – Miasto Cywilizacji Wiedzy*, Czasopismo Techniczne, Seria A, 2012 (rok 109), Wyd. PK, Kraków 2012.
- [11] van Hensbergen G., *Gaudí*, Zysk i S-ka, Poznań 2003.
- [12] Lee U. (red.), *Urban Hybrids-Evolution in Regeneration, Spain-Landscape 2010*, dlle 102, C3 Topic, Seoul 2010.
- [13] Marquez Cecilia F., Levene R. (ed.), *Enric Miralles Benedetto Tagliabue 1996-2000*, El Croquis no. 100/101, Madrid 2000.
- [14] Miquel D. (ed.), *L'Espai Públic. Metropolità 1989-1999*, Mancomunitat de municipis, Area metropolitana de Barcelona, Barcelona 2000.
- [15] Miralles R., Sierra P., *Barcelona, Arquitectura contemporània 1979-2010*, Editions Polígrafa, Barcelona 2010.
- [16] Paszkowski Z., *Transformacja przestrzeni śródmiejskich – na przykładach wybranych miast europejskich*, Walkowska Wydawnictwo, Szczecin 2003.
- [17] Plà M., *Catalonia. A guide to Modern Architecture 1880-2007*, COAC – Triangle editorial, Barcelona 2008.
- [18] de Solà-Morales M., *Cerdà/ Ensanche*, Edicions UPC, Barcelona 2010.
- [19] de Solà-Morales M., *Deu Lliçons sobre Barcelona*, COAC, Barcelona 2011.
- [20] Tarragona J.M., *Boży architekt – rzecz o Antoniu Gaudím*, Apostolicum, Ząbki 2002.

¹ Barcelona, za czasów rzymskich *Barcino*, w VIII w. znalazła się pod panowaniem muzułmańskim. W roku 801 zdobyta przez Franków, została stolicą Hrabstwa Barcelony, a w późnym średniowieczu była najbardziej znaczącym chrześcijańskim portem i ośrodkiem handlu śródziemnomorskiego na zachód od Genui. W wiekach XIX-XX nastąpił w mieście znaczący rozwój przemysłu (nazywana była „Śródziemnomorskim Manchesterem”) – do dzisiaj obszar metropolitalny Barcelony jest największym ośrodkiem przemysłowym kraju. Obecnie to stolica – centrum polityczne i kulturalne regionu autonomicznego Katalonii i ośrodek administracyjny prowincji Barcelona, zamieszkiwany przez 1,6 miliona mieszkańców (w 2010 r.), podczas gdy obszar metropolitalny zamieszkuje ok. 5 milionów mieszkańców; dane wg: www.encyklopedia.pwn.pl.

² Za: www.encyklopedia.pwn.pl.

³ Wiele uwagi historii rozwoju urbanistycznego Barcelony poświęca w swoich publikacjach prof. Manuel de Solà-Morales, [18], [19].

⁴ Zob. [9], [18], [19].

⁵ Główne aleje, promenady i bulwary mają szerokość od 30,5 m do nawet 100 m.

⁶ Z wyjątkiem istniejącego wcześniej Passeig de Gracià, najbardziej reprezentacyjnej przestrzeni publicznej Eixample, dzięki czemu w samym sercu układu powstały bloki zabudowy o nieregularnych kształtach.

⁷ Szczególnie ciekawe jest monumentalne założenie szpitali Santa Creu & Sant Pau (proj. L. Domènech i Montaner oraz P. Domènech i Roura 1902-1930), na zakończeniu osi Av. Gaudí,

prowadzącej od bazyliki Sagrada Família w kierunku północnym, którego charakterystyczne budynki są obecnie odnawiane i mają być przeznaczone na inne cele publiczne, [5], [17], [20].

⁸ Chociaż nie mający nic wspólnego z późniejszym stylem międzynarodowym, określanym jako modernizm, czy też *modern movement*.

⁹ Niejednokrotnie dzieła tych trzech wielkich twórców epoki znajdują się w niewielkiej odległości od siebie. Jednym z przykładów może być blok zabudowy przy Passeig de Gracià, pomiędzy Carrer d'Aragó a Carrer del Consell de Cent, w najbardziej reprezentacyjnej części miasta. Znajduje się tam jedno z czołowych dzieł Gaudiego – Casa Batlló (1905-1907), sąsiadujące z Casa Amatller (1898-1900), którego autorem jest Puig i Cadafalch. W tej kamienicy mieści się obecnie Centrum Informacyjne poświęcone wytyczonemu w Barcelonie Szlakowi Secesji Katalońskiej – *Ruta Modernista*. Kilka kamienic dalej południowo-wschodni narożnik kwartału jest flankowany przez Casa Lleó Morera (1905) – proj. L. Domènech i Montaner, [1], [5], [11], [17], [20].

¹⁰ Wystawa Światowa z 1929 roku i Letnie Igrzyska Olimpijskie z 1992 roku.

¹¹ Koncepcja zagospodarowania terenów Wystawy Światowej, realizowana w latach 1917-1929, [5].

¹² Obecnie pełni on funkcję Muzeum Narodowego Sztuki Katalońskiej – proj. E. Catà i Catà, P. Cendoya Osoz, 1925-1929, *ibidem*.

¹³ Wzniesiona przy użyciu konstrukcji żeliwnych, arena została wzniesiona w latach 1899-1900. Autorem pierwotnego projektu Las Arenas był August Font i Carreras, [5]. Poza nią, na obszarze czterech typowych kwartałów siatki Eixample aż do 1979 roku

rozciągały się zabudowania miejskich rzeźni. Wtedy to właśnie powzięto decyzję o przeniesieniu tej uciążliwej i nieprzystającej do rangi jednego z głównych placów miasta funkcji przemysłowej w inne miejsce. Na zrewitalizowanych terenach założono pierwszy publiczny park od czasu końca dyktatury Franco – Parc Joan Mirò. Powierzchnia parku to 4,71 ha. Zajmuje kwartał ulic pomiędzy Carrer d'Aragó, Carrer de Tarragona (ważne osie urbanistyczne w skali miasta i dzielnicy) oraz Carrer de la Diputació i Carrer de Vilamari, [9].

¹⁴ *Las Arenas* – proj. Rogers Strik Harbour + Partners, 2000-2011. Otwarcie tego hybrydowego budynku, mieszczącego funkcje handlowe, gastronomiczne, multiplex kinowy, centrum sportowe, Muzeum Rocka oraz funkcje biurowe i centrum medyczne, zorganizowane wokół przestronnego, kilkukondygnacyjnego atrium nastąpiło w marcu 2011 roku, www.richardrogers.co.uk.

¹⁵ Średnica okrągłego tarasu wynosi 100 m, wewnątrz znajduje się kopuła kryjąca strukturę budynku o średnicy 76 m, co daje szeroki, 24-metrowy pas wolnej, odkrytej przestrzeni, www.richardrogers.co.uk.

¹⁶ Można się na niego dostać oczywiście także z wnętrza budynku, poprzez system wind i schodów ruchomych.

¹⁷ Często później przebudowywane i rozbudowywane w stosunku do pierwotnej struktury z 1929 roku.

¹⁸ Proj. J. Puig i Cadafalch 1909-1911, [5], [17].

¹⁹ W 1986 roku, według projektu konserwatorskiego, którego autorami byli C. Crici, F. Ramos oraz I. de Solà-Morales, [15].

²⁰ Jest to fundacja powołana przez jedną z największych w Hiszpanii instytucji finansowych, której zadaniem jest prezentowanie i upowszechnianie – często darmowe – sztuki współczesnej i dawnej. Budynki tej fundacji, najczęściej będące współczesnymi adapta-

cjami historycznych obiektów, projektują słynni współcześni architekci. Np. w Madrycie – Herzog & de Meuron, www.lacaixa.es, www.herzogdemeuron.com, [8].

²¹ Zrealizowanej w latach 1998-2002, [17].

²² Obecnie są udostępniane jako tarasy widokowe, organizowane są na nich także rozmaite wydarzenia związane z promocją obiektu i zarządzającej nim Fundacji.

²³ Pałac de la Música Catalana powstał w latach 1905-1908, [1], [5], [11], [17]. Widokówki z jego bogato dekorowanymi elewacjami i charakterystycznym wnętrzem głównej sali koncertowej są, obok widoków Sagrada Família, najpopularniejsze w mieście.

²⁴ Którego założycielem był kompozytor Lluís Millet. Budowa obiektu finansowana była z publicznych zbiórek, a także dzięki mecenatowi bogatych mieszkańców miasta, www.palaumusica.org, [17].

²⁵ To wynikająca z siatki Eixample oś łącząca nowo powstałą dzielnicę z ówczesnym portem (dzisiaj mariną) i Barceloną, której przebiecie było jednym z największych przedsięwzięć urbanistycznych tamtych lat. – [18], [19].

²⁶ Odnowa pod względem artystycznym, administracyjnym oraz ochrony dziedzictwa materialnego i niematerialnego, www.palaumusica.org.

²⁷ Pracami kierował kataloński architekt Oscar Tusquets Blanca (współpraca Carles Diàz) – pierwszy etap: 1983-89; drugi etap: 2001-2004, [15], [17], www.palaumusica.org.

²⁸ Podobnie, jak ma to miejsce we współczesnych placach i skwerach powstających w całej Barcelonie, [6], [14].

²⁹ Co widoczne jest nie tylko w przedstawionych przykładach, ale także w omówionych przez autora w innych publikacjach planach rozwoju przemysłowej dzielnicy El Poblenou czy rewitalizacji zachodniej części starego miasta – El Raval, [8], [9], [10].

Streszczenie

Rozwój urbanistyczny Barcelony na przestrzeni ponad dwóch tysięcy jej istnienia odzwierciedla historyczne okresy ekonomicznych i politycznych wzlotów i upadków, podobnie jak ma to miejsce w wielu europejskich ośrodkach miejskich. Ukoronowaniem sukcesu ekonomicznego burżuazyjnego miasta w wymiarze przestrzennym, było rozszerzenie – Eixample. Zrealizowano je w oparciu o zaaprobowany w 1859 roku projekt, którego autorem był Ildefonso Cerdà. Układ urbanistyczny Eixample, którego dzisiejszy kształt powstawał przez wiele dziesięcioleci, zbudowany jest ze zróżnicowanej typologicznie i stylistycznie tkanki architektonicznej. Na przełomie wieków w mieście wykształcił się styl, będący swoistą odmianą secesji, określanej przez tamtejszych badaczy jako *modernista*, którego głównymi, najwybitniejszymi przedstawicielami byli Lluís Domènech i Montaner, Josep Puig i Cadafalch oraz Antonio Gaudí. To właśnie ich dzieła, tworzone głównie w obszarze nowej wówczas struktury Eixample, budują niezapomniany klimat Barcelony, który pozostaje w pamięci odwiedzających miasto gości, ale także w świadomości jego mieszkańców. Wiele z nich nie zachowało do dziś swych pierwotnych funkcji, inne poddano w ostatnich latach przekształceniom i rozbudowom. Umiejętna integracja współczesnej architektury z historycznym kontekstem jest przedmiotem zainteresowań wielu badaczy i teoretyków oraz projektantów działających na polu architektury i urbanistyki. W niniejszym artykule autor postara się przedstawić kilka najbardziej udanych barcelońskich realizacji tego typu, których autorami są zarówno doskonale wyczuwający kontekst miejsca lokalni twórcy, jak i wielkie gwiazdy światowej sceny architektonicznej.

Abstract

Urban development of Barcelona during more than two millennia of its existence reflects historical periods of economical and political ups and down, similarly to many other European urban centres. The crowning element of the economic success of the bourgeois city in the spatial dimension was its development – Eixample. It was realised on the basis of a project, approved in 1859, the author of which was Ildefonso Cerdà. The Eixample urban system, whose contemporary shape has been created in the course of decades, is built from typologically and stylistically varied architectonic tissue. At the turn of the centuries, in the city there formed a style which was a peculiar version of secession, defined by contemporary researchers as *modernista*, whose main and most outstanding representatives were Lluís Domènech i Montaner, Josep Puig i Cadafalch and Antonio Gaudí. It is their work, created primarily in the area of the then new structure of Eixample, which builds up the unforgettable climate of Barcelona and is stuck in the memory of guests visiting the city, as well as in the consciousness of its residents. Many of those works have lost their original function, others have recently been converted or altered. Skilful integration of modern architecture with historical context has been an object of research of many scientists, theoreticians and designers operating in the fields of architecture and urban planning. In this article the author has been trying to present a few most successful realisations of that type in Barcelona, whose authors are both local artists perfectly sensing the local context, and famous stars of world architecture.